

Тобто використання методу функціонально-вартісного аналізу в масовому і серійному виробництві в умовах інфляційної економіки і зміни цінових паритетів потребує постійного коригування вартості ресурсів для забезпечення об'єктивних висновків про ефективність витрат.

Отже, за тривалий час свого розвитку ФВА пройшов своєрідну модифікацію від простого конструкторського прийому до ефективного методу зниження собівартості в системі управління виробництвом. Враховуючи сучасний стан економіки, перспективним напрямом розвитку даного виду аналізу може стати розширення його застосування при прийнятті управлінських рішень, особливо стратегічного характеру. При цьому принципи та методика аналізу не змінюються.

Література

1. Соболев Ю. М. Конструктор выбирает решение / Соболев Ю. М. – Пермь : Пермское книжное издательство, 1979. – 229 с.
2. Организация ФСА на предприятии / [Л. П. Горлова, Е. П. Крыжановская, В. В. Муравская и др.]. – М. : Финансы и статистика, 1982. – 128 с.
3. Моисеева Н. К. Функционально-стоимостной анализ в машиностроении / Моисеева Н. К. – М. : Машиностроение, 1987. – 320 с.
4. Ровенська В. В. Генезис функціонально-вартісного аналізу / В. В. Ровенська // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2008. – № 3Е (14). – С. 297 – 302.
5. Филиппова С. В. Управленческий анализ: теория и практика / Филиппова С. В. – К. : АВРИО. – 2004. – 336 с. – (Цикл "Современные управленческие технологии").
6. Ивлев В. А. Что такое функционально-стоимостной анализ процессов и систем / В. А. Ивлев, Т. В. Попова // TQM-XXI. Проблемы, опыт, перспективы : сборник науч. работ ; под ред. В. А. Качалова и В. Л. Рождественского. – М. : ИздАТ, 2000. – Вып. 4. – С. 169–188.
7. Данченко О. Б. Врахування ризиків в процесі проведення функціонально-вартісного аналізу / О. Б. Данченко, О. М. Донець, Д. І. Бедрій // Вісник ЧДТУ. Математичне моделювання, обчислювальні методи та управління проектами. – 2010. – № 2. – С. 60–63.
8. Справочник по функционально-стоимостному анализу / [А. П. Ковалев, Н. К. Моисеева, В. В. Сысун и др.] ; под ред. М. Г. Карпунина, Б. И. Майданчика. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 431 с.
9. Мошенський С. З. Економічний аналіз : [підр. для студ. екон. спец-й ВНЗ / за ред. Ф.Ф. Бутинця]. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир : ПП „Рута”, 2007. – 704 с.

Надійшла 02.03.2011

УДК 658:65.011.4

Д. В. БРОДСЬКА, І. Ю. КАЛМИКОВА
Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто та узагальнено основні підходи до управління продуктивністю підприємства в сучасних умовах. Розроблено алгоритм оцінки продуктивності підприємства з урахуванням всіх факторів виробництва та визначено мікро- та макроекономічні чинники забезпечення продуктивності підприємств.

It is considered and generalized basic approaches of the enterprise productivity management in modern terms. It is developed the enterprise productivity estimation algorithm taking into account all factors of production, also micro and macroeconomic is certain as factors of providing of enterprises productivity.

Ключові слова: управління, підприємство, продуктивність, оцінка, достатня продуктивність.

Постановка проблеми. Економічне зростання підприємства базується на ефективному використанні виробничого потенціалу з урахуванням споживчих переваг продукції, оскільки саме споживче ставлення впливає на обсяги її реалізації продукції. Підвищення продуктивності було і залишається основним джерелом прогресу, реального економічного зростання, підвищення добробуту і посилення позиції країни в умовах зростаючої конкуренції. Але забезпечення стійкого й значного зростання продуктивності підприємства є складним завданням, тому необхідно створення ефективної системи управління нею.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемі продуктивності підприємства присвячувалися наукові праці багатьох вчених. Серед них Вітвіцький В.В., Ласкавий А.О., Прокопенко І.І., Сінк Д.С., Сологуб О.П. та ін. Але окремі питання підвищення продуктивності підприємства з урахуванням потреб ринку залишаються поза увагою вчених. Вчені звертали увагу на різні аспекти продуктивності, зокрема деякі з них зосередились на дослідженні продуктивності на макрорівні (Прокопенко І.І.), інші предметом наукового пошуку обрали управління продуктивністю підприємств окремих галузей (Капінус А.В.). Певні наукові праці містять спроби поєднання мікро- та макрорівня до управління продуктивністю (Калина

А.В., Ласкавий А.О.). Але разом з цим, залишаються неопрацьованими аспекти, пов'язані з диференціацією методів та політики управління продуктивністю підприємств, що і визначило вибір теми даного дослідження. Виникає необхідність в розробці та запровадженні комплексної системи управління продуктивністю підприємства, функціонування якої дасть змогу реалізувати його стратегії та цілі на споживчих ринках.

Постановка завдання. Завданням статті є окреслення основних підходів до управління продуктивністю підприємств в сучасних умовах, виявлення найбільш суттєвих макро- та мікроекономічних чинників забезпечення продуктивності, розроблення алгоритму оцінювання продуктивності підприємства в цілому.

Виклад основного матеріалу. Продуктивність підприємства виступає одним з найважливіших параметрів оцінювання успішності його функціонування підприємств. Варто зазначити, що продуктивність підприємства залежить від взаємодії п'яти факторів виробництва: праці, капіталу, інформації, підприємницького хисту та рівня використання природних ресурсів.

Управління продуктивністю підприємства ставить своєю метою оптимізацію співвідношення виробленої продукції та затрачених на це ресурсів і передбачає реалізацію комплексу стратегічних та оперативних заходів, практичних дій, спрямованих на її досягнення. Сучасне управління продуктивністю потребує наявності таких принципових елементів:

- загальної політики менеджменту продуктивності;
- методів вимірювання та оцінки продуктивності;
- методів контролювання та підвищення продуктивності;
- ефективного впровадження всіх елементів.

Необхідно також удосконалення існуючих наукових засад управління продуктивністю підприємства через впровадження системного підходу, який передбачає дотримання таких основних принципів [7, с. 49]:

- 1) композиції, тобто узгодження спільної і окремої мети;
- 2) забезпечення пропорційності на всіх стадіях виробничого процесу;
- 3) надання уваги найбільш слабкому елементу системи;
- 4) онтогенезу, що враховує послідовність стадій життєвого циклу підприємства (товару);
- 5) інформованості, що виділяє інформаційне забезпечення як головну умову конкурентоспроможності;
- 6) стійкості, що висуває вимоги до побудови системи (статичний стан) і до її функціонування (динамічний стан).

Управлінню продуктивністю належить вирішальна роль у забезпеченні ефективного функціонування промислового підприємства, тому в умовах постійного зниження продуктивності підприємства, що є наслідком кризового періоду, особливо важливою є проблема знаходження того обсягу виробництва, який би забезпечив так звану достатню продуктивність підприємства.

Достатня продуктивність – це продуктивність, яка дозволяє в короткостроковому періоді забезпечувати покриття операційною системою сукупних витрат і зберігати належний запас фінансової міцності. Запас фінансової міцності при цьому визначається як різниця між обсягами реалізації продукції та точкою безбитковості [5, с. 92].

У зв'язку з цим, доцільним є розроблення та впровадження у практику оцінювання “шкали достатньої продуктивності”. У межах шкали достатньої продуктивності повинні бути окреслені крайні межі:

а) вища межа – гранична або максимальна продуктивність операційної системи, величина якої залежить від її виробничих потужностей, режиму роботи підприємства, рівня використання ресурсів, витрат на їх забезпечення, організації випуску та реалізації продукції тощо;

б) нижня межа – це мінімально необхідний рівень продуктивності, який потребує організацій оперативних заходів з її оптимізації.

При управлінні продуктивністю підприємства забезпечується коливання продуктивності між вищою та нижньою межами. Величина достатньої продуктивності обирається для кожного підприємства індивідуально та виявляє тенденцію до корегування її з урахуванням таких факторів як платоспроможність попиту, рівень цін на товари та послуги, рівень та динаміка цін на ресурси, стан економіки, рівень конкуренції тощо.

Управління продуктивністю підприємства неможливе без попереднього оцінювання її. Розроблений нами алгоритм оцінки продуктивності підприємства включає два етапи. На першому етапі розраховуються показники продуктивності використаних підприємством ресурсів, здійснюється зіставлення знов створеної вартості і сукупних витрат ресурсів. Після розрахунку показників перевіряється дотримання системи нерівностей, що формують умови зростання загальної продуктивності підприємства:

$$\begin{cases} \text{т.р.Кдв} \geq \text{т.р.В}; \\ \text{т.р.Поф} \geq \text{т.р.Ффз}; \\ \text{т.р.Ффз} \leq \text{т.р.Поф} \leq \text{т.р.Кдв}; \\ \text{т.р.Поб.кап.} \geq \text{т.р.Коб.кап.}; \\ \text{т.р.Коб} \leq \text{т.р.Кдв}. \end{cases}$$

де $m.p.K_{дв}$ – темп зростання доданої вартості в об'ємі реалізованої продукції;
 $m.p.V$ – темп зростання виробітку на одного робітника;
 $m.p. Поф$ – темп зростання продуктивності основних фондів підприємства;
 $m.p. Ффз$ – темп зростання фондоозброєності;
 $m.p. Поб.кап.$ – темп зростання продуктивності оборотного капіталу;
 $m.p. Коб$ – темп зростання оборотності оборотного капіталу.

Якщо хоча б одна з нерівностей порушується, то зростання продуктивності підприємства не може бути забезпечене повною мірою, тому, у разі невиконання вказаних умов, доцільно перейти до другого етапу оцінки продуктивності підприємства. Якщо всі умови виконуються, можна говорити про досягнення достатньої продуктивності підприємства. Це ідеальна ситуація, до якої повинні прагнути керівники підприємств.

На другому етапі розраховується інтегральний показник продуктивності ресурсів, що враховує рівень використаних чотирьох чинників виробництва: техніко-технологічних умов виробництва, матеріальних ресурсів, трудових ресурсів і інформації. Оцінка інтегрального показника продуктивності ресурсів здійснюється за наступною формулою на основі показників індивідуальної ефективності використання ресурсів:

$$\Pi_j = \prod_{j=1}^n \left(\alpha_{nj} \times \frac{K_{j\Phi}}{K_{jn}} \right),$$

де Π_j – рівень індивідуальної продуктивності аналізованої групи ресурсів;

α_{nj} – вага j -ї аналізованої групи ресурсів в загальній сумі аналізованих показників (n);

$K_{j\Phi}$ і K_{jn} – відповідно фактичні і нормативні значення індивідуальних показників продуктивності j -ї аналізованої групи ресурсів.

При оптимальній ефективності використання ресурсів показники індивідуальної продуктивності ресурсів прямують до одиниці. Оцінка інтегральної продуктивності ресурсів визначається як сума добутків показників продуктивності:

$$\Pi_{\text{інтегр}} = \sum_{j=1}^4 \Pi_j.$$

Оцінювання показників продуктивності кожної групи ресурсів в динаміці дозволяє вчасно виявити причини негативних тенденцій зміни інтегрального показника продуктивності, тобто проблемні зони, та допоможе досягти поставлених цілей в області продуктивності підприємства. А використання такого алгоритму при оцінюванні продуктивності підприємства зробить процес управління більш раціональним та результативним.

Розуміння продуктивності підприємства повинно відображати зв'язок останньої з прибутковістю, яка є основним критерієм діяльності будь-якого підприємства. Відомо, що прибуток створюється у результаті взаємодії великої кількості контрольованих та неконтрольованих факторів. Його величина ще не говорить про ефективність використання різних ресурсів і їх сукупності. Досягнення позитивної прибутковості може бути забезпечене як змінами кількісних значень випуску продукції, використання ресурсів, так і цін на продукцію та ресурси.

Необхідно зазначити, що продуктивність підприємства є категорією ринковою, оскільки тільки ринок через систему попиту і пропозиції може визначити, наскільки продуктивно функціонує підприємство. І тому, на наш погляд, поняття продуктивності підприємства як економічної категорії слід розуміти як здатність виробничої системи задовольняти потреби споживачів в продуктах і послугах із затребуваними на ринку споживчими властивостями при забезпеченні постійного зростання доходу в розрахунку на витрачену одиницю ресурсу.

У зв'язку з цим необхідно враховувати зовнішню і внутрішню продуктивності, поняття яких були введені Б. Карлоффом [4, с. 78]. Якщо внутрішня продуктивність полягає у тому, що підприємство повинно виготовляти якісні товари, то зовнішня продуктивність передбачає якісне виготовлення товарів, які користуються попитом у споживачів. Зовнішня продуктивність виконує вирішальну роль, оскільки споживачу продукції байдуже, яка кількість ресурсів була витрачена на її виробництво, для нього важливе лише те, якою мірою продукція задовольняє його потреби.

Зовнішня продуктивність визначається як відношення ціни продукції, за якою вона може бути реалізована, до витрат на її виробництво. Чим більше виручка від реалізованої продукції, тим вище продуктивність. Саме висока зовнішня продуктивність забезпечує підприємству стійке положення на ринку. Проте зовнішня продуктивність забезпечується підвищенням внутрішньої продуктивності, тобто підвищенням продуктивності використовуваних в процесі виробництва економічних ресурсів. При оцінці

продуктивності треба враховувати також взаємозаміну ресурсів, зміну попиту на продукцію та інші впливові фактори.

Запропонований нами алгоритм дозволяє оцінити внутрішню продуктивність, оцінка ж зовнішньої продуктивності є предметом подальших досліджень. Таким чином, діяльність підприємства, яка базується лише на основі виробничих можливостей підприємства, апріорно є непродуктивна, тому саме врахування потреб споживачів допомагає досягти поставлених цілей в області підвищення продуктивності.

Успішний вихід вітчизняних підприємств із ситуації зниження продуктивності неможливий без урахування макроекономічних чинників продуктивності підприємства. Впливаючи на них адекватним чином, держава може сприяти зростанню продуктивності підприємств.

Серед найбільш дієвих заходів з боку держави можна назвати:

- полегшення доступу організацій до фінансових ресурсів шляхом зниження облікової ставки Національного банку України;
- стабілізація курсу гривні;
- вдосконалення та поширення державних механізмів гарантування кредитів для малого та середнього підприємництва;
- сприяння інвестиційній діяльності;
- зменшення адміністративних бар'єрів для розвитку бізнесу через скорочення кількості всіх видів контрольних перевірок та інші заходи;
- зменшення податкового навантаження або запровадження тимчасових податкових канікул для стабілізації продуктивності підприємств;
- запровадження спрощеного механізму повернення ПДВ;
- підтримка платоспроможного попиту за рахунок кредитування споживачів та підприємств і фінансування соціально значимих робіт.

Результати дослідження. Отже, саме комплексний підхід до управління продуктивністю підприємства дозволить вирішити проблему зниження продуктивності українських підприємств через виявлення пріоритетів в управлінні ресурсами, з урахуванням потреб ринку, і розробку на їх основі ефективних заходів з підвищення продуктивності.

Література

1. Калина А. В. Менеджмент продуктивності: навч. посібник / Калина А. В., Калініна С. П., Лук'янченко Н. Д. – К. : МАУП, 2004. – 232 с.
2. Капінус А. В. Механізм управління підвищенням продуктивності споживчо-орієнтованого підприємства / А. В. Капінус // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 15. – С. 40–44.
3. Ласкавий А. О. Менеджмент продуктивності : [навч. посібник] / Ласкавий А. О. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
4. Прокопенко. И. И. Управление производительностью: практическое руководство / Прокопенко И. И. – К. : Техника, 1990. – 319 с.
5. Пономаренко В. С. Механизм управления предприятием: монография / Пономаренко В. С. – Харьков, 2002. – 252 с.
6. Синк Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение, оценка, контроль и повышение / Д.С. Синк ; [пер. с англ., общ. ред. и вступ. ст. В.И. Данилова-Данильяна]. – М. : Прогресс, 1989. – 528 с.
7. Холод. Б. І. Системний підхід – основа сучасного управління діяльністю промислових підприємств / Б. І. Холод // Академічний огляд. – 2010. – № 1. – С. 48–51.

Надійшла 06.03.2011